నేను ఊరు చేరే సరికి, మునిమాపు వేళయింది.

రచ్చబండ దగ్గర తిరుపతిరెడ్డి, గ్రామ సర్పంచ్ రాయుడు, ఇంకా కొంతమంది నా కారు చూడగానే మర్యాద పూర్వకంగా లేచి నిలబడి స్వాగతం చెప్పారు.

పరిచయాలు, పలకరింపులు అయ్యాక తిరుపతిరెడ్డి "రండి! ఎప్పుడనగా బయలుదేరారో మా ఇంటికి వెడదాం స్నానం, భోజనం అయ్యాక, నింపాదిగా మాట్లాడుకోవచ్చు" అన్నాడు.

నేను టైం చూసుకున్నా.

"ఈ రాత్రికి ఉండక తప్పదా" అడిగాను.

అందరి మొహాల్లో నిరాశ కన్పించింది.

"క్షణాల్లో తేలే సమస్యగాదు. అలా అయితే మిమ్మల్ని ఇంతదూరం రప్పించేవాళ్ళం కాదుగా" తిరుపతిరెడ్డి మాటల్లో చనువు, సమస్య తీవ్రత, వాళ్ళందరూ నాకోసం ఎదురుచూడటంలో గల ఆంతర్యం సూచనగా కనిపించాయి.

పైగా నేను దాదాపు పదేళ్ళ తరువాత ఊళ్ళోకి రావడం, వచ్చిరాగానే క్షణాలమీద తిరుగుప్రయాణం కావడం, అక్కడివాళ్ళకు మనస్తాపం కలిగించేదిగా నాకనిపించింది.

జిల్లా కలెక్టరు నాహోదా, పదవి గమనించి ప్రభుత్వ వాహనం ఇచ్చి వినయంగా అడిగాడు 'నన్ను మీతో రమ్మంటారా' అని.

"వద్దు" అని చెప్పాను.

కారణం అతనికి ఇబ్బంది కలిగించడం ఇష్టంలేక. సమస్య వ్యక్తిగతం కావడంవల్ల.

ప్రభుత్వ వాహనం ఈ రాత్రికి నాతో వుంచుకో వచ్చు కానీ రాత్రికి డిన్నరుకు ఆయన ఆహ్వానించాడు. పల్లెటూళ్ళో , ఎంత పుట్టిన ఊరైనా, రాత్రి గడపడం నాకు ఇష్టంలేదు. ఇవన్నీ ఆలోచిస్తుండగానే.

తిరుపతిరెడ్డి "ప్లీజ్" రాండి మీకే అసౌకర్యమూ లేకుండా మా ఇంట్లో వుండవచ్చు అని మరీ అభ్యర్థించాడు.

ఈసరికి కొంతమంది పిల్లలు, ఊళ్ళోజనం నన్ను, కారునీ చోద్యంగా చూడసాగారు.

ఆరాత్రి ఆ ఊళ్ళో వుండేందుకే నిశ్చయించుకున్నా.

"రేపు ఉదయం వెడదాం" అన్నా డ్రైవరుతో.

"మీ ఇష్టం సార్... వీలయితే సారుకి కబురంపండి" అన్నాడు డ్రైవర్.

"అలాగే"

ఆరాత్రికి తిరుపతిరెడ్డి ఇంట్లో మకాం.

నేనెరిగినది పెంకుటిల్లు, ఓప్రక్కన గడ్డివాము, గొడ్లకోష్టం... ఇదీ తిరుపతిరెడ్డి ఇల్లు.

కానీ ఇప్పుడవన్నీ లేవు.

రెండంతస్థుల మేడ. చుట్టూ కొబ్బరిచెట్లు, పూల తోట, గదులన్నీ మొజాయిక్ ఫ్లోరింగ్. మేడమీద ఓ గది ఏ.సి. ఇవన్నీ మారుమూల గ్రామంలో ఆదీనా చిన్నప్పుడు పుట్టిన గ్రామంలో.

ఆరాత్రికి విందు చాలా భారీగానే ఏర్పాటుచేశాడు.

విదేశీమద్యం, మాంసాహారం, ఆహ్లాదకర వాతావరణంలో ఏర్పాటుచేశాడు.

ఆ విందులో నేనూ, తిరుపతిరెడ్డి, రాయుడు, గ్రామంలోని బ్యాంక్ మేనేజర్ అంతే.

తిని తాగే సమయంలో సమస్య మొత్తం నా ముందుంచాడు.

కొంత నాకు తెలుసు...మరికొన్ని వివరాలు అప్పుడు తెలిశాయి.

"గోపాలాచార్యులు ఎలావున్నారు?".

"ఆయన పండుటాకులా వున్నారు. ఆయన భార్య - ఆయన ఇద్దరే వుంటున్నారు".

'పండకు చేరాడా'

"చెప్పలేం! రోగం, రొష్టులేవు. వార్థక్యం తప్ప"

నాకు తెలిసిన నాటికే గోపాలాచార్యులు నడిన యస్సులో వున్నాడు.

కానడిబద్ద లాంటి శరీరం, నుదుటున నామాలు, పిలక... ఎప్పుడు నవ్వుతూవుండే రూపం ఆయనది.

ఆలయంలో అర్చకత్వం... అది కాగా మాన్యంలో వ్యవసాయం - ఇదీ ఆయన జీవన సరళి. ఒకరి జోలికి పొయ్యే మనస్తత్వం కాదు.

సంక్రాంతి సమయంలో చుక్కపొడిచే సమయానికి ఆయన గొంతు...చిడతల చప్పుడుపడే మంచునీ, నిశ్శబ్దంగా వాతావరణాన్ని ఛేదించుకొని లీలగా, అలల లాగే వినపడేది.

జయదేవుని అష్టపదులు, త్యాగరాజ స్వామి కృతులు, రామదాసు కీర్తనలు, కృష్ణకర్ణామృతంలోని తరంగాలు.. . ఇలా పాడుతూ వీధుల వెంట వెళ్తిన అక్షయపాత్ర చేతిలో చిడతలు, వళ్ళంతా నామాలు, మెళ్ళో పూలదండ, కాళ్ళకు గజ్జెలతో వీధులవెంట తిరుగుతుంటే సాక్షాత్తూ శ్రీమద్రామానుజులవారు తిరుగుతున్నట్లు భావన కలిగేది.

ఆయన హరినామ సంకీర్తనతో ఇళ్ళు - వీధులు మేల్కొనేవి. వీరువారని లేకుండా, ఆయన రాక కోసం, ముంగిట పిల్లలు, పెద్దలు గిన్నెల్లో ధాన్యం, పూలు పట్టుకొని నిల్చునేవారు.

భక్తిపరులు, ఆధునికులు, అన్నిమతాలు కులాలవారు ఆయన శ్రద్ధకు, నిజాయితీకి ప్రసన్నమైన రూపానికీ, తాదాత్మ్యం చెందుతూ చేసే హరినామ స్మరణకు శిరః కంపనం చేసేవారు. వినమ్రులై నమస్కరించేవారు. ధనుర్మాసం అయిపోతే ఆయన ఆలయంలో కనిపిస్తారు.

చుట్టుపట్ల గ్రామాలకు ఆయనకు అవినాభావ సంబంధంవుంది. భోగి, సంక్రాంతి, కనుమ ఏదోరోజు ఆయన ఆ గ్రామాలకు వెళ్ళాల్సిందే. లేకపోతే ఆ ఊరిపెద్దలు పనికట్టుకుని వచ్చి

"అయ్యా! అయ్యవారు తమరు ఈసారి మా గ్రామం రాలేదు. మాకెంతో వెలితిగా వుంది. సంవత్సరానికి ఓసారి రాండి! మీరు నడవలేకపోతే బండి పంపుతాం లేదా మేంవస్తాం మీకుతోడుగా!" అని ప్రాధేయపడ్డ రోజులూ వున్నాయి.

గోపాలాచార్యులు నిష్టగల అయ్యవారు ఎంత కష్టకాలం వచ్చినా, అనారోగ్యం వచ్చినా భావనారాయణస్వామికి నివేదన చెయ్యందే పచ్చి మంచితీర్థం ముట్టరు. ఏదన్నా ఆనాంతరం వస్తే, ఎక్కణ్ణుంచన్నా మరో అయ్యవారిని తెచ్చి నివేదన చేయించేవారు. అంతటి దీక్ష ఆయనది

అందుకే ఆయనంటే ఊరివారికి గౌరవం, ఆదరణ-

ఇవన్నీ గుర్తొచ్చాయి.

ఈ గత కాలపు జ్ఞాపకాలు. అనుభవాల మధ్య "సార్, దేవదానం వచ్చాడ"ని కబురొచ్చింది.

"వీడింకా రాలేదామాని ఆలోచిస్తున్నా వచ్చాడు! వాడి మాటలు వినండి" తిరుపతిరెడ్డి, తదితరులు క్రిందకు వెళ్ళారు!

దేవదానం వచ్చాడు. చిక్కి శల్యమై వున్నాడు. కానీ కళ్లలో వెలుగు, మొహంలో తేజస్సు మాత్రం అలాగే వుంది.

"రా ఇలా బల్లమీద కూర్చో" అన్నా "స్వామీ! అయినా మీరు అన్నారు గనక, ఇలా కూర్చుంటా" అని నేలపై పై బట్టవేసుకుని కూర్చున్నాడు.

"కచేరీలు చేస్తున్నాడా?"

దేవదానం తలొంచుకున్నాడు ఓ క్షణం తర్వాత ఊపిరి పీల్చుకుని, "స్వామీ వయసొచ్చేసింది. ఇదివరకు లాగా, దమ్ము పట్టలేకపోతున్నా. నడిస్తే ఆయాసం వస్తున్నది పైగా ఇప్పుడు నాదస్వరం ఎవరు కోరుకోవడం లేదు."

దేవదానం నాదస్వర విద్వాంసుడు. అయితే అతగాడి కులం, మతం, అతడికి ఆ విద్యలో తగినంత ప్రోత్సాహం కన్పించలేదు. కుల వృత్తిగా మగ్గం వుంది. దాంతో జీవ యాత్ర చేస్తున్నాడు.

"ఇంకా ఏమిటి సంగతులు?"

దేవదానం కొన్ని క్షణాలు మాట్లాడలేదు. ఊరు కూడా మాటు మణిగింది. క్రింద నుంచి టీవీలోంచి సినిమా సంభాషణలు, సంగీతం వినపడుతున్నాయి.

"విషయం మీకు తెలుసుగదా!" అన్నాడు దేవదానం.

"తెలుసు!"

"ఈ గొడవ లేకపోతే, మా పెద్దోడి దగ్గరకెడదామనుకున్నా. మీకు తెలుసుగా! వాడు పోలీసు ఉద్యోగం చేస్తున్నాడు."

క్షణం మా మధ్య నిశ్శబ్దం ఆవరించింది. "ఊరు మారిపోయింది స్వామీ! చదువుకున్నోళ్ళు పల్లెలు విడిచి వెడుతున్నారు. పొలం వున్న వాళ్ళు బలగం వున్నవాళ్ళు, పెత్తనం చేస్తున్నారు. భూస్వాములు, కూలీలు, వీళ్ళే మిగిలారు ఇప్పుడు. పైగా ఊరంతా రెండుగా విడిపోయింది. ఒకరొక పార్టీ అంటే, ఇంకొకరు ఇంకో పార్టీ తాగడం, పేకాటలు, లంజలికం ఇవే ఇప్పుడు మా ఊళ్ళో మిగిలింది."

దేవదానం చెప్పేది, నే పత్రికల ద్వారా తెలుసుకున్నదే!

నే ఉన్నప్పుడు, పాతికేళ్ళనాడు, ఈ వూరికి కరెంటు లేదు. బస్సు రాదు. రేడియో కూడా అరుదుగా మోతుబరుల ఇళ్లల్లోనే వుండేది. చదువుకు వేరే ఊరు నడచి వెళ్లొచ్చేవాళ్ళం!

హరి కథలు, తోలు బొమ్మలాటలు ఎప్పుడో ఆడే పౌరాణిక నాటకాలు, ఇవే వినోదాలు.

ఇప్పుడు రేడియోలేని ఇల్లు లేదు. కరెంటు వచ్చింది. టీవీలొచ్చాయి. బస్సులొచ్చాయి. బోరింగులొచ్చి వ్యవ

తీర్థం

సాయం లాభసాటి వ్యాపారమైంది. పత్తి, పొగాకు, మిర్చి వ్యాపారపు పంటలు బాగా పండుతున్నాయి. బ్యాంకు శాఖ, ప్రాథమిక ఆరోగ్య కేంద్రం, పాల శీతలీకరణ కేంద్రం, హైస్కూలు ఇలా అన్నీ ఆధునిక

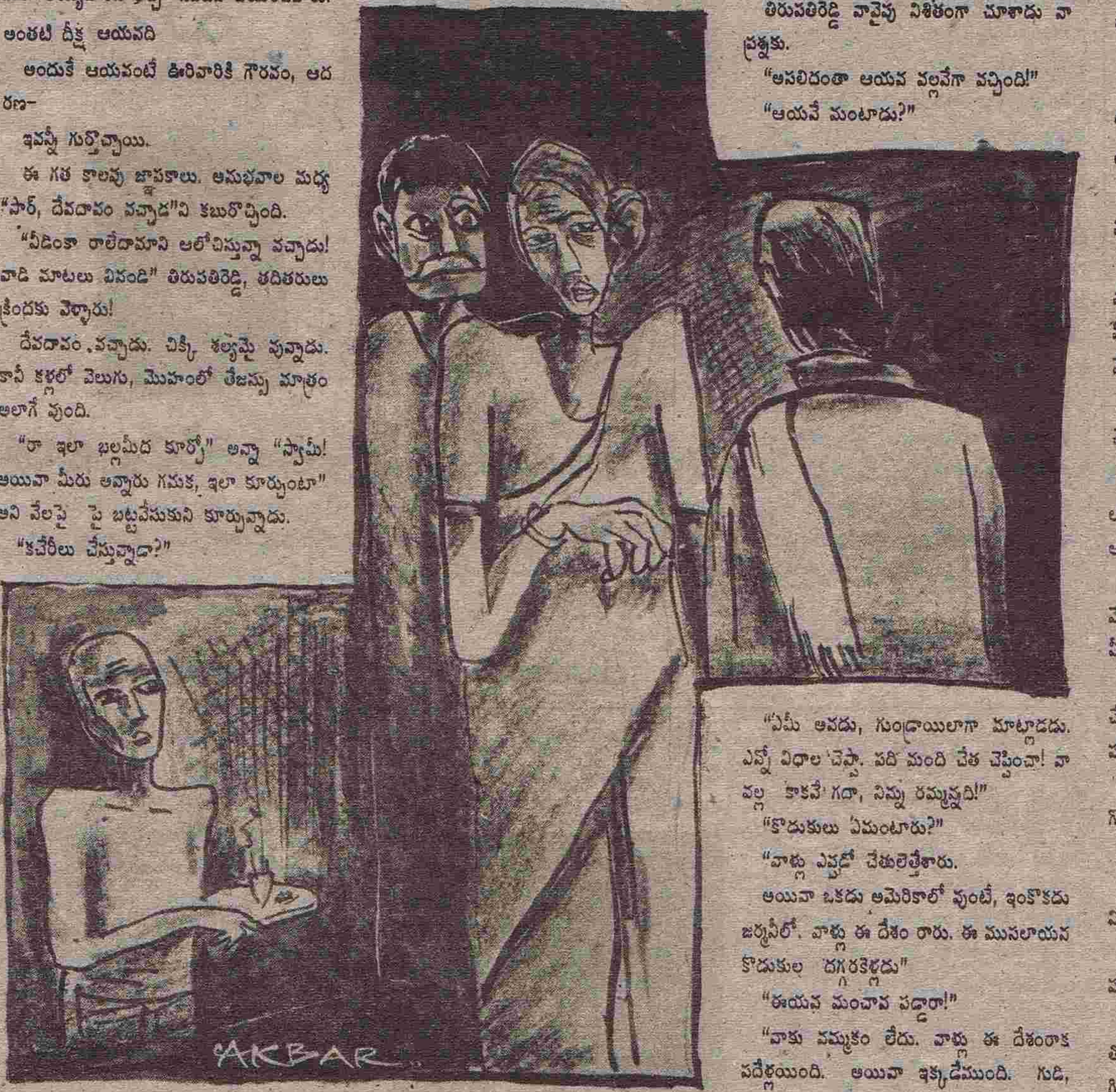

వసతులు వచ్చాయి.

కానీ,

దేవదానం మాటల్లో చెప్పాలంటే, 'స్వామీ! డబ్బు, కులం, రాజ్యమేలుతున్నాయి. మనుషుల్లో మంచితనం పోయింది. సంస్కారం పోయింది. పెద్దలంటే గౌరవం లేదు. స్వామీ పూర్వం దారిద్ర్యం

తారక రామారావు

వుండేది. అదివుంటేనే బాగుండేదేమొ. బ్రాహ్మల వీధి కెడితే పురాణం వినపడేది. భోగం వాళ్ళ ఇళ్లదగ్గర సంగీతం, నృత్యం వుండేది. కులం అంటే గౌరవం వుండేది. ఇప్పుడేముంది బాబూ! ఏం లేదు. జీవితం వ్యాపారమైంది. మనిషికీ మార్కెట్‌లో విలువ కడుతున్నారు.

స్వామీ! సమస్య మీకు తెలుసు. ఇందులో నాకేం స్వార్థం లేదు! కానీ నన్నంతా వేలెత్తి చూపుతున్నారు. నాకే దేవుడైనా ఒకటే! మరి నాడికి ఎందుకు, ఈ బుద్ధి పుట్టిందో తెలియదు. మీరేలా నిర్ణయిస్తే, అది కాదనను!"

దేవదానం, పై గుడ్డతో, కళ్ళు తుడుచుకుంటూ నమస్కారం చేసి వెళ్ళాడు!

ఈవారం కథ

నాకు క్షణం, గుండె కలుక్కుమంది.

దేవదానం చెప్పింది నిజమే.

ఊరు మారిపోయింది. మార్పు సహజం. కానీ, ఏ దిక్కుగా గ్రామ జీవనం సాగుతున్నదో నాకు అర్థం కావడంలేదు.

తిరుపతిరెడ్డి వచ్చాడు.

"దొంగముండా కొడుకు. దేవుడి మాన్యం కాజెయ్యాలని ఎత్తు. చూడటానికి మంచి వాడిగా, పెద్ద మనిషిగా కనబడతాడు గానీ, అమ్మో గుండెలు తీసిన బంటు దేవదానం" అన్నాడు.

నేనేం సమాధానం చెప్పలేదు. తిరుపతిరెడ్డి స్థానికుడు. నిత్యం, ఊర్లోని వ్యక్తులతో, సంఘటనలతో సంబంధం వున్నవాడు అతని అభిప్రాయం నిజం కావచ్చు కూడ.

గోపాలాచార్యులేమంటారు?"

తిరుపతిరెడ్డి నావైపు నిశితంగా చూశాడు నా ప్రశ్నకు.

"అసలిదంతా ఆయన వల్లనేగా వచ్చింది!"

"ఆయనే మంటాడు?"

"ఏమీ అనడు, గుండ్రాయిలాగా మాట్లాడడు. ఎన్నో విధాల చెప్పా. పది మంది చేత చెప్పించా! నా వల్ల కాకనే గదా, నిన్ను రమ్మన్నది!"

"కొడుకులు ఏమంటారు?"

"వాళ్లు ఎప్పుడో చేతులెత్తేశారు.

అయినా ఒకడు అమెరికాలో వుంటే, ఇంకొకడు జర్మనీలో. వాళ్లు ఈ దేశం రారు. ఈ ముసలాయన కొడుకుల దగ్గరకెళ్లడు"

"ఈయన మంచాన పడ్డారా!"

"నాకు నమ్మకం లేదు. వాళ్లు ఈ దేశంరాక పదేళ్లయింది. అయినా ఇక్కడేముంది. గుడి, మాన్యం. అవన్నీ మీనేగా!"

ఆ రాత్రి కరిగిపోతుండగా, చాలా విషయాలు మాట్లాడుకున్నాం. నాకు చాలా రోజుల తర్వాత దొరికిన విశ్రాంతి అది ఓ రకంగా!

చివరగా, తిరుపతిరెడ్డి చెప్పేదొకటే,

"తెల్లారితే నువ్వు నీ దారిన వెడతావు వెళ్లేలోగా, సమస్య తేల్చి వెళ్ళు. నువ్వు వెళ్లాక ఊళ్లోవాళ్లు నన్ను కాకుల్లాగా పొడుస్తారు. వాళ్లకు పిచ్చి నమ్మకం, నే చెబితే నువ్వు వింటావని! పైగా రామమందిరం, బాబ్రీ మసీదు గొడవొచ్చాక, ఊళ్లో పట్టుదల ఎక్కువైంది. ఇదివరకు రూపాయి ఇవ్వనివాళ్లు, గుడి బాగు కోసం వేలిచ్చారు. మంచికో చెడుకోగానీ, ప్రజల్లో మతవిశ్వాసం దేవుడంటే భక్తి పెరిగాయి."

తెల్లవారుతుండగా నిద్ర పట్టింది. కానీ, మసీదులోంచి, గుళ్లోంచి, అల్లాహో అక్బరన్న మాటలు, గంటలు ఒకేసారి మైకుల్లోంచి వినపడటంతో మెలకువ వచ్చేసింది.

పైగా రాత్రి కడుపులో పడ్డ మందు, మాంసం, నిద్రలేక పోవడంతో, తల దిమ్మెక్కింది.

స్నానం చేసి, ఫలహారం చేసి ప్రయాణా[నికి] సిద్ధమైనా.

అప్పటికే ఊరిపెద్దలు చాలామంది వచ్చా[రు] "పంతులుగారబ్బాయిని" (నన్ను) చూద్దామని!

కొందరు గతాన్ని జ్ఞప్తికి తెచ్చుకున్నారు. [...] కొందరు నాగురించి అడిగారు. ఢిల్లీలో చా[లా] పెద్ద ఉద్యోగమనీ, వాళ్లలో వాళ్లు సమాధాన[ం] చెప్పుకున్నారు.

నా వయస్సువాళ్లు, నాతో తిరిగినవాళ్లు కొం[దరు] ఉన్నారు. వాళ్లు పలకరింపుగా నవ్వారు. మా మ[ధ్య] అంతరాలు పెరిగాయి మరి.

భావనారాయణస్వామి ఆలయానికి వెళ్లా. ఆ[...] మా తాత ముత్తాల నుంచి, వంశపారంపర్యం[గా] సంక్రమించిన ఆస్తి. అందుకు నేను ధర్మకర్తను.

కంకర రోడ్లు, వీధిదీపాలు, అక్కడక్క[డ] పంపులు వెలిశాయి. చాలా ఇళ్లు డాబాలయినాయి[...] షాపులు వచ్చాయి.

అన్నీ చూసుకుంటూ ఆలయంలోకి వెళ్లా.

గోపాలాచార్యులు, ఆయన భార్య గుడి మం[డ]పంలో కూర్చొనున్నారు. ఆది దంపతుల్లా.

వెళ్లి నమస్కరించా!

గోపాలాచార్యుల గొంతులో వణుకు వచ్చింది[...] ఆశీర్వదించాడు.

"మళ్లీ వచ్చేసరికి ఉండనేమో, ఊళ్లో వాళ్లు గు[డి] బాగు చేయించారు. కానీ గుళ్లో దీపం పెట్టేవాళ్[ళు] లేరు! ఏమిటో, కాలం మారిపోయింది. పిల్లల[ు] బాగున్నారా! అప్పుడప్పుడూ వస్తుండండి"

"బాగున్నారు!"

గోపాలాచార్యుల భార్య మంగతాయారు "నాయనా! ఆయనకు చెవుడొచ్చింది! వినపడదు ఆయన చెప్పేది వినడమే!" అంది.

గోపాలాచార్యులు అనునన్నట్లు నవ్వారు. ఆకాశానికి నమస్కరించి.

గర్భగుడి బయట ఓ కుర్రాడు, పది పన్నెండేళ్లవాడు, పాత ఎర్రటి పంచ కట్టుకుని, నామాలు, పిలకతో కూర్చుని ఏకాగ్రతతో మంత్రాలు వల్లె వేస్తున్నాడు.

"వాడే! దేవదానం కొడుకు" అని చెవిలో చెప్పాడు తిరుపతిరెడ్డి

"గుళ్లోకి పోదాం పదా! అర్చన చేయిద్దాం" గోపాలాచార్యులు భార్య ఆసరాతో ముందు నడవగా, ఆయన వెంట వెళ్లా!

"వీడు రామానుజులు. పూర్వ జన్మ సుకృతం! వెధవకి అర్చకత్వం పట్టుబడ్డది. నాకు చేతకాక వీడికి అన్నీ నేర్పా!" అన్నాడు గోపాలాచార్యులు

రామానుజులు, మా గోత్ర నామాలతో అర్చన చేశాడు. మంచి గొంతు, స్వచ్ఛమైన ఉచ్చారణ! హారతిచ్చి, తీర్థం తీసుకొచ్చాడు.

"తీసుకో" ఆజ్ఞ, ఆదేశం, అభ్యర్థనలా చెప్పాడు గోపాలాచార్యులు

తీసుకున్నా, తీర్థం, ప్రసాదం కళ్లకద్దుకుని.

ఆలయ ప్రాంగణంలో జనం నన్ను నా చర్యలను వింతగాను, కుతూహలంగానూ చూడసాగారు.

బయలుదేరి వస్తుంటే మంగతాయారమ్మ నన్ను పక్కకు పిలిచి

"నాయనా! ఆ కుర్రాడు ఈ వయస్సులో మాకు తోడునీడ. ఆయనకూ ఎందుకో అభిమానం కలిగింది. వెంట తిప్పకుని, మంత్రాలు, మడీ, ఆచారం నేర్పారు. ఆ వెధవా శ్రద్ధగా నేర్చుకున్నాడు. ఏనాటి ఋణానుబంధమో మాతో కలిసిపోయాడు. ఊళ్లో వాళ్లకు ఇది కంటగింపుగా వుంది. నేనా ఆడదాన్ని. ఆయన మాట కాదనలేను. ఊళ్లో వాళ్లూ ముఖ్యమే! కానీ ఎవ్వరూ కాలం మారుతోందని గుర్తించడం లేదు. ఏం చేస్తావో నీ ఇష్టం" అని చెప్పింది.

కాలం మారుతోంది. విలువలు మారుతున్నాయి. నరులు, నదులు, జీవిత గమనాన్ని మార్చుకుంటూ ముందుకు సాగుతున్నారు.

తిరుపతిరెడ్డి, ఆశగా నా నిర్ణయం కోసం చివరిదాకా ఎదురు చూస్తూనే వున్నాడు.

నేను మళ్లీ ఈ వూరు రావడం ఇప్పట్లో కుదరదు. అది అతనికీ, నాకూ తెలుసు.

"రెడ్డీ! రామానుజులు ఇచ్చిన తీర్థం తీసుకున్నా... ఇంకా నిర్ణయం మీకు అర్థం కాలేదా?"

తిరుపతిరెడ్డి మాట్లాడలేదు.

-నేను వచ్చేశా.

వచ్చేవారం కథ

జ్ఞాపికలు

-చిలుకూరి దేవపుత్ర